

Hatékony eszköz-e az élelmiszerek áfájának csökkentése inflációjuk megfékezésére?

2021-ben számos fejlett gazdaságú országban újra felerősödött az inflációs nyomás. Ezen belül is érzékenyen érinti a lakosságot az élelmiszerárak átlagosnál gyorsabb áremelkedése, mely például Magyarországon a KSH adatai szerint 10,1 százalék volt 2022 januárjában (az előző év azonos időszakához képest). Mindez szociális szempontból is igen káros, hiszen az alacsonyabb jövedelmű háztartások jövedelmük nagyobb részét költik élelmiszerekre. Éppen ezért releváns kérdés, hogy a szabályozó milyen módon tudja segíteni a lakosságot. Kézenfekvő intézkedésnek tűnik az alapvető élelmiszerek áfatartalmának csökkentése: ehhez az eszközhöz nyúlt nemrég Lengyelország is (Reuters 2021).

Gyakori fogyasztói vélekedés, hogy az adócsökkentések hatása nem jelenik meg teljesen az árakban, mert nagyrészt megtartják a kereskedők, termelők. De vajon tényleg így van-e? Hiszen ha az áfacsökkentés elsődleges célja, hogy a fogyasztókat védje a túlzott áremelkedéstől, akkor valóban az a kérdés, hogy ez jelentkezik-e a fogyasztói árakban.

A szakirodalomban alapvetően egyetértés van, hogy az áfaváltozások hatása begyűrűzik a fogyasztói árakba, de annak mértéke jellemzően nem teljes, azaz nem változnak annyival az árak, mint elméletileg kellene. Benedek és szerzőtársai (2020) az eurózóna áfaváltoztatásait elemzi 15 év adatait felhasználva. Megállapítják, hogy egy-egy termék áfakulcsának átsorolása esetén a teljes lehetséges értéknek csupán 16 százalékaival csökkennek az árak, de azok szinte azonnal. Szemléletesen ez azt jelenti, hogy ha például a paradicsomot március 1-jétől átsorolnák csökkentett kulcsra és emiatt az árának 100 forinttal kéne csökkennie kilogrammonként, akkor az csak 16-tal fog, viszont azonnal, márciusban. Ugyanakkor a szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy ez a hatás termékenként igen eltérő lehet, tehát nem érdemes itt megállni a vizsgálattal. Fontos következtetésük még, hogy a legnagyobb árváltoztatás akkor érhető el, ha a teljes fogyasztói kosár 10-30 százalékát érinti csökkentés: azaz nagyobb hatás érdekében nem csak egy-egy termék, hanem a legtöbb élelmiszer áfáját érdemes változtatni.

Bezarti és szerzőtársai (2020) uniós adatokon dolgozva arra a következtetésre jut, hogy az üzletek kisebb mértékben reagálnak csökkentésre, mint emelésre. Ennek legfőbb oka, hogy a termelők sokszor növelik árrésüket és profitszintjüket. Mások, például Ball és Mankiw (1994) mindezt pozitív trendinflációval magyarázzák. Gyakori nézet, hogy az árváltoztatásnak költsége van (döntést kell hozni róla, fizikailag át kell írni az árakat stb. – ezeket nevezzük menüköltségeknek). Márpedig ha az adott iparágban emelkednek az árak, akkor nem éri meg az áfacsökkentés teljes mértékével csökkenteni, hiszen az emelkedő tendencia miatt hamarosan újra emelni kéne – éppen ezért a csökkentés mértéke kisebb, mint ami valójában indokolt lenne. Karádi és Reiff (2010) ezt magyar adatokon is kimutatta a 2006-os áfaváltoztatások idején, hozzátéve, hogy hosszabb távon viszont lassabban emelkedtek az árak.

Ha kimondottan az élelmiszerekre fókuszálunk, akkor Polti és Mattos 2011-es elemzése irányadó: ők Brazíliában vizsgálják az alapvető élelmiszerek áfájának változtatását. Ők (is) arra a következtetésre jutnak, hogy az áfacsökkentésnek kisebb hatása van (feleakkora), mint az

emelésnek. Ezt többek közt a brazil élelmiszerpiac nem tökéletes versenyével, illetve növekvő marginális költségekkel magyarázzák. Végül érdekes tapasztalat még a 2020-as ideiglenes német áfaváltoztatás árakra gyakorolt hatása: 2020 júliusában valamennyi áfakulcsot 2-3 százalékponttal csökkentették fél évre. A kiskereskedelmi árak esetén pedig, beleértve az élelmiszereket is, ez a csökkentés szinte teljesen meg is jelent a fogyasztói árakban (Fuest és szerzőtársai 2020).

Visszatérve az eredeti kérdésre, segítheti-e az eddigi tapasztalatok alapján az áfacsökkentés az élelmiszerárak mérséklését egy fejlett gazdaságban? Figyelembe véve, hogy az európai kiskereskedelem erősen versenyző, a fogyasztók pedig rugalmasak, azaz alacsonyabb árakért hajlamosak másik üzletláncban vásárolni, a válasz igen, jelentős árcsökkenést eredményezhet az áfacsökkentés. Nagyobb hatás érdekében a szabályozónak érdemes a termékek minél szélesebb körében csökkenteni, de természetesen a teljes hatás még így sem biztosított. Ugyanakkor nem szabad azt sem elfelejtenünk, hogy mindez az államnak jelentős költséget okozhat, hiszen az egyik legnagyobb adóbevételét csökkentő lépésről van szó.

Felhasznált irodalom

Ball, L. és Mankiw, N. G. (1994): Asymmetric Price Adjustment and Economic Fluctuations. The Economic Journal. Vol. 104, pp. 247-261

Benedek, D., De Mooij, R. A., Keen, M. és Wingender, P. (2020): Varieties of VAT pass through. International Tax and Public Finance. Vol. 27, pp. 890-930

Benzarti, Y., Carloni, D. Harju, J. és Kosonen, T. (2020): What Goes Up May Not Come Down: Asymmetric Incidence of Value-Added Taxes. Journal of Political Economy, Vol. 128, No. 12, pp. 4438-4474

Fuest, C., Neumeier, F. és Stöhlker, D. (2020): The Pass-Through of Temporary VAT Rate Cuts Evidence from German Retail Prices. ifo Working Paper, No. 341

Karádi, P. és Reiff, Á. (2010): Inflation asymmetry, menu costs and aggregation bias – A further case for state dependent pricing. MNB Working Papers, No. 2010/3. Magyar Nemzeti Bank, Budapest

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2022): 1.2.1.5. Fogyasztóiár-indexek az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása (COICOP) alapján, havonta: 1. Élelmiszerek és alkoholmentes italok. Elérhető: https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0043.html, utolsó letöltés: 2022. február 11.

Reuters (2021): Poland to cut VAT on food to zero from February -finance minister. Elérhető: <https://www.reuters.com/markets/europe/poland-cut-vat-food-zero-february-finance-minister-2021-12-22/>, utolsó letöltés: 2022. február 10.

Politi, R. B. és Mattos, E. (2011): Ad-valorem tax incidence and after-tax price adjustments: evidence from Brazilian basic basket food. Canadian Journal of Economics. Vol. 44, No. 4, pp. 1438-1470